

במדבר: גמלאות בהלכה

במדבר פרשת במדבר פרק א

(ג) מִן עֲשָׂרִים שָׁנָה וְמֵעֵלָה כָּל יֵצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצָבָאָתָם אִתָּהּ וְאַתְּרֹן:

במדבר פרשת במדבר - נשא פרק ד

(ג) מִן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְמֵעֵלָה וְעַד כֹּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל בָּא לְצָבָא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאֶהָל מוֹעֵד:

במדבר פרשת בהעלותך פרק ח

(כה) וּמִכֵּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצָּבָא הָעֹבְדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד:

רש"י במדבר פרשת בהעלותך פרק ח

(כה) ולא יעבוד עוד - עבודת משא בכתף, אבל חוזר הוא לנעילת שערים ולשיר ולטעון עגלות, וזהו ושרת את אחיו עם אחוהי, כתרנומו:

רש"י במדבר פרשת במדבר - נשא פרק ד

(ב) נשא את ראש וגו' - מנה מהם את הראויין לעבודת משא, והם מבן שלשים ועד בן חמשים שנה, והפחות משלשים לא נתמלא כחו. מכאן אמרו בן שלשים לכה, והיותר על בן חמשים כחו מכחיש מעתה:

במדבר רבה (וילנא) פרשת נשא פרשה ו אות ט

ופקודי משפחות וגו', מפני מה נאמר בבני מררי במנין משפחות ולא בבני קהת ולא בבני גרשון לפי שבני מררי היו מרובין לעבודה שהרבו משפחות שהיו ששה אלפים ושני מאות נתרבו מבן שלשים מאה יותר על מחצה מבן חודש שכן את מוצא מבן חודש עלה מספרם ששה אלף ושני מאות ומבן שלשים שנה ומעלה עלה מספרם שלשה אלף וארבע מאה יותר ממחצית אבל בבני קהת לא נאמר משפחות בני קהת שמבן שלשים שנה ומעלה לא נמצאו שלישי מאותו שנספרו מבן חודש ומעלה וכן בבני גרשון לא נאמר ופקודי משפחות שאף הם לא הגיעו לחצי אותם שהיו מבן שלשים שנה ומעלה לפי שמבן חדש ומעלה היו שבעה אלף וחמש מאות ומבן שלשים שנה ומעלה לא היו כי אם שני אלפים ושש מאות ושלושים מבן שלשים שנה ומעלה וגו' מבן חמשים שנה ומעלה היו פסול לעמוד במשכן לעשות עבודה שלא היו יכולים לומר שירה אבל מחמשים שנה ומעלה חוזר היה לנעילת שערים

משנה מסכת אבות פרק ה

בן שלשים לכה בן ארבעים לבינה בן חמשים לעצה

רבנו יונה - בן שלשים לכה - כמו שמצינו בלויים שנאמר עליהם מבן שלשים שנה ומעלה יבוא לצבא העבודת אהל מועד שאין כח האדם נגמר עד שלשים שנה. בן חמשים לעצה - שנותן עצה לסוף הדעת שמצינו בלויים שנאמר ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה ולא יעבוד עוד הוא אינו עובד אבל מלמד לאחרים הלכות עבודה.

בית הבחירה (מאירי) מסכת אבות פרק ה

בן שלשים לכח כלומר שאז נתמלא כחו והוא בתכלית הכח יתבונן שלא יוציאנה רק לעבודת השי"ת כמו שנאמר בלויים שלא היו כשרים לעבודת משא אלא מבן שלשים ומעלה בן ארבעים לבינה כלומר שאז הוא בתכלית ההתבוננות כאומרם ז"ל (ב"ר פ' ל' ופ' ס"ד עיי"ש) בן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו כמו שביארנו בפתיחת המסכתא ובמסכ' ע"ז ה' א' אמרו מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כו' אמר להם משה לישראל כפויי טובה בני כפויי טובה בשעה שאמר להם הקב"ה לישראל מי יתן כו' היה להם לומר אתה תן ואפילו משה רבינו ע"ה לא רמזה להם אלא לאחר ארבעים שנה שנאמר ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר וכתוב ולא נתן ה' לכם לב לדעת כו' אמר רבא ש"מ לא קאי איניש אדעתא דרביה עד ארבעין שנין בן חמשים לעצה כלומר שעצתו ראויה כי העצה אמנם צריכה שני דברים אחד מצד שכל האדם ואחד מצד שראה מנסיונות הזמן כמ"ש חכמי המוסר הימים יזוקקו חכמות וכשהגיע לחמשים כבר ראה מן הנסיונות הרבה ועדיין הוא בתוקף שכלו כלומר שלא נטה עדיין שכלו לערוב ונמצאת עצתו מזוקקת מצד ב' הדברים הצריכים לה בן ששים לזקנה וענייני העולם בורחים ממנו ומזהירו שאז ישתדל בעבודת השי"ת ויבין לאחריתו

רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ג ה"ח

זה שנאמר בתורה בלויים ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה אינו אלא בזמן שהיו נושאים המקדש ממקום למקום, ואינו מצוה נוהגת לדורות, אבל לדורות אין הלוי נפסל בשנים ולא במומין אלא בקול שיתקלקל קולו מרוב הזקנה יפסל לעבודתו במקדש, ויראה לי שאינו נפסל אלא לומר שירה אבל יהיה מן השוערים.

קינים פ"ג מ"ו

רבי שמעון בן עקשיא אומר זקני עם הארץ כל זמן שמזקינין דעתן מיטרפת עליהן שנאמר מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח אבל זקני תורה אינן כן אלא כל זמן שמזקינין דעתן מתישבת עליהן שנאמר בישישים חכמה ואורך ימים תבונה

סנהדרין לו:

אין מושיבין בסנהדרין זקן וסריס ומי שאין לו בנים

רמב"ם פ"ב סנהדרין ה"ג

אין מעמידין בכל סנהדרין לא זקן מופלג בשנים ולא סריס מפני שיש בהן אכזריות

רמב"ם פט"ז עדות ה"ו

כל הכשר לדון כשר להעיד ויש כשר להעיד ואינו כשר לדון, האוהב והשונא והגר והמשוחרר וכן הזקן והסריס והמזמר וסומא באחת מעיניו כשרין להעיד ואינן כשרים לדון דיני נפשות כמו שבארנו

רמב"ם הלכות סנהדרין פרק ב ה"ו

כשם שבית דין מנוקין בצדק כך צריכין להיות מנוקין מכל מומי הגוף, וצריך להשתדל ולבדוק ולחפש שיהיו כולן בעלי שיבה בעלי קומה, בעלי מראה, נבוני לחש, ושידעו ברוב הלשונות כדי שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן.

שו"ת הרשב"א ח"ו סי' קצ"א

"נ"ל דכל שהוא תלוי בסבה כל שישנה לסבה ענין נגרר אחר הסבה וסבת הזקנה האכזריות. ולפי' אין מושיבין אותו אחר שנזדקן בדין של סנהדרין שהרי נתחדשה לו הסבה הגורמות. וכ"נ לכאורה מלשון רש"י ז"ל שכתב זקן שכבר שכח צער גידול בנים ואינו רחמני וסריס נמי אעפ"י שנסתרס עכשיו מסלקין אותו".

מאירי

וי"מ שלכתחלה הוא שאין מושיבין אבל אם הושיבוהו כשהוא בחור אע"פ שהזקין דן כדרכו והולך שמאחר שהורגל בדיני נפשות אין כאן בית מיחוש